

ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 327.57(510:6)

МІСЦЕ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

А. О. Анісов, М. І. Прихненко

Анотація. У цьому дослідженні викладено прояви позиції Китайської Народної Республіки щодо України та Російської Федерації як сторін конфлікту протягом російської агресії проти України 2014–2022 років та повномасштабного вторгнення РФ на територію України з 24 лютого 2022 року. Розкриваються засади зовнішньополітичних інтересів Китаю як щодо РФ, так і України. Увага приділяється офіційним заявам та публікаціям у державних ЗМІ КНР, що виявляють вектор зовнішньої політики Китаю в контексті російсько-української війни. Визначено підґрунтя утримування Китаєм нейтралітету щодо української проблематики.

Ключові слова: Китай, політика, російсько-українська війна, нейтралітет.

Останнім часом проблематика війни РФ проти України займає провідне місце у світовому дискурсі. Це створює відповідні умови, в яких у кожного суб'єкта міжнародних відносин формується власне сприйняття проблеми, від чого залежить рівень підтримки однієї чи іншої сторони конфлікту. Більшість держав великого світового чи регіонального впливу виразили позицію на підтримку України ще в перші дні російського вторгнення, що дозволило Україні чітко визначити коло стратегічних партнерів. Однак, такий гравець світової впливовості як КНР досі не дає підстав зробити однозначний висновок щодо прихильності до однієї зі сторін. Необхідність для України розуміти позицію з власної проблеми кожної з великих держав та наддержав зумовлює актуальність теми.

Метою дослідження є визначити вектор зовнішньої політики КНР щодо російсько-української війни.

Для комплексного розуміння проблематики варто поглянути одночасно на динаміку риторики КНР з українського питання з початком російської агресії 2014 року та з повномасштабним вторгненням 2022 р. Ще з початку російської анексії Криму китайські ЗМІ не без зацікавлення висвітлювали розвиток ситуації в Україні, зокрема тому, що ця проблема привертала увагу всього світу. Після того, як Росія стала використовувати збройні сили в Україні, анексуючи Крим, речник МЗС Китаю Цінь Ган зробив спеціальну заяву про те, що «Китай глибоко стурбований нинішньою ситуацією в Україні». Він закликав «відповідні сторони в Україні вирішувати свої внутрішні суперечки мирно в правовому полі». Щодо зовнішнього втручання в Україну Цінь підкреслив, що Китай поважає «незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України» і сказав, що рішення має бути знайдено «на основі поваги до міжнародного права та норм» [1].

Однак Цінь також зазначив, що «є причини, чому ситуація в Україні така, якою вона є сьогодні». Цінь не вдавався в подробиці того, що може бути причиною, але джерела китайських ЗМІ містять деякі версії. У коментарі Сінхуа стверджується, що «упереджене посередництво Заходу поляризувало Україну і лише погіршило ситуацію в країні». У статті вказується, що Захід повинен співпрацювати з Росією, щоб знайти рішення, і «припинити спроби виключити Росію з політичної кризи, яку вони не змогли владнати» [2].

Крім того, у коментарі Сінхуа не було критики щодо рішення Росії ввести війська до Криму, натомість містилася теза на підтримку того, що «цілком можна зрозуміти, коли Путін заявив, що його країна зберігає за собою право захищати свої інтереси і російськомовне населення, що проживає в Україні». Замість того, щоб виступати проти цього кроку, Захід повинен «поважати унікальну роль Росії у плануванні майбутнього України» [2].

У риториці офіційного рівня речник Міністерства закордонних справ Китаю Цінь Ган був дещо обережнішим на своїх пресконференціях, підкреслюючи, що «Китай дотримується власних дипломатичних принципів і основних кодексів міжнародних відносин». Водночас він

додав, що «ми також врахували історичні та сучасні фактори українського питання», що звучало доволі неоднозначно в контексті сприйняття ситуації [2].

Потенційний проукраїнський вектор зумовлювався тим, що на час до початку російської агресії проти України 2014 року Китай розраховував, що Україна стане «Воротами в Європу» в рамках китайського проєкту «Один пояс, один шлях». Зі свого боку, Україна підписала угоди з Банком розвитку Китаю та збільшує частку китайських інвестицій в Україну. Однак у міру того, як Україна все більше віддаляється від Росії, поточна політична ситуація, пов'язана з Кримом і російською участю у східній Україні, ще більше ускладнила відносини Китаю з Україною [3]. Відчайдушне бажання України отримати зовнішні інвестиції, коли вона намагається зменшити свою залежність від російських енергоносіїв, товарів і закупівель військового обладнання, ускладнює проблему. У міру того як Україна відходить від російської економіки, китайські інвестиції та нові можливості, які можуть надати «Один пояс, один шлях» та Азійський банк розвитку, отримують все більший пріоритет [4]. Це з погляду України. Водночас, виходячи з неоднозначності позиції та її формулювань, як мовчазна, так і відкрита політична підтримка Китаєм діяльності Росії поставила Україну перед складною дилемою: чи варто їй продовжувати шукати опору в китайських інвестиціях, попри схильність КНР до підтримки РФ.

Поглянувши з позицій Китаю, такий масштабний проєкт, як-от «Новий шовковий шлях» – частина зовнішньої політики Сі Цзіньпіна «Один пояс, один шлях», – є ключовим серед проєктів, орієнтованих на розвиток економічної та політичної могутності КНР. З погляду Китаю, розбудова інфраструктури для кращого зв'язку КНР та України має не лише економічну, але й стратегічну цінність, оскільки вона зміщує центр тяжіння торгівлі з Європейського Союзу та Заходу загалом до Китаю. Для України входження до нового китайського проєкту Шовкового шляху стане серйозним економічним поштовхом, надаючи їй важливу та специфічну роль транзитної країни для китайських товарів до Європейського Союзу як важливого торгового центру в Європі [5]. Це також може мати важливі політичні наслідки прискорення інтеграції України до Європейського Союзу. З такої позиції співпраця з Україною виглядає вигідною, однак є й інший бік тих самих політично-економічних інтересів. Виходячи зі стратегічних міркувань, китайський уряд вирішив дипломатично стати на бік Кремля, щоб отримати від Росії енергетичні ресурси та високотехнологічну зброю. Це ставить Китай у вигіднішу позицію для згортання «кольорових революцій», які на погляд РФ та КНР організовуються Заходом, зокрема США. Навіть більше, оскільки військова продукція України перестала надходити до Росії, Китай став важливим експортним партнером РФ. Відтак, Китай став на бік Росії політично та дипломатично на підставі власних геополітичних інтересів, надаючи відчутну підтримку шляхом утримання від голосування в Раді Безпеки ООН, щоб запобігти офіційному засудженню Росії. Китай явно не має причин та бажання відмежовуватися від Росії економічно. У тому ж 2014 році КНР офіційно пообіцяла і далі зміцнювати стратегічне економічне партнерство з РФ [5]. Проте, з китайського погляду ця стратегія також має серйозні недоліки: Пекін розуміє, що підтримка Росії та проросійських сепаратистів також може мати небажані наслідки для регіонів Китаю з прагненнями до незалежності, як-от Тибет чи західний регіон Сінцзян, населений мусульманською етнічною меншиною [6]. Тому в офіційному дискурсі КНР з часом починають з'являтися й заяви на підтримку України. Наприклад, під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі 2017 року лідер Китаю Сі Цзіньпін висловив бажання КНР зіграти конструктивну роль у політичному розв'язанні «кризи навколо України» та назвав Україну дружньою країною [7].

У такий спосіб події протягом російської агресії з 2014 року підштовхнули Китай до певних кроків, які фактично позначили прихильність Пекіну до Москви. Однак, виходячи із сумнівів щодо вигоди цілковито проросійського підходу, КНР намагалася залишатися поміркованою щодо російсько-українського питання. До того ж на користь цьому зіграв сам театр дій: хоч агресія з боку РФ не припинялась, але на тлі Мінських перемовин перебіг конфлікту характеризувався деескалацією, а отже, і в світовому медіапросторі згадки про нього зустрічалися рідше, що не вимагало від інших гравців постійної демонстрації своєї позиції. Однак, з 24 лютого 2022 року факт вторгнення РФ усе кардинально змінив, адже від самого початку

активних воєнних дій і дотепер новини навколо війни в Україні щодня займають значну частку уваги світових ЗМІ, а сама політична ситуація вимагає щонайменше постійних політичних дій чи заяв від активних суб'єктів міжнародних відносин.

Враховуючи помилки з минулого досвіду, топчиновники КНР не вдаються до конкретних заяв на суцільну підтримку однієї зі сторін конфлікту, радше називаючи події в Україні «криза» чи «ситуація». Натомість розглянемо динаміку висвітлення війни в китайських ЗМІ, де зможемо спостерігати більш політично забарвлену характеристику. Висвітлення російського вторгнення в Україну ЗМІ КНР викликало деякі суперечки. BBC і CNN вважають, що обговорення цієї теми в Китаї ведуть китайські державні ЗМІ, включно з Global Times, Китайським центральним телебаченням (CCTV) і People's Daily [8]. Журналістська етика цих ЗМІ була поставлена під сумнів. Як приклад, мережею ширилася підозра, що за два дні до повномасштабного вторгнення в Україну Horizon News, підрозділ міжнародних відносин The Beijing News, випадково опублікував внутрішнє повідомлення у своєму офіційному акаунті Weibo, що містило інструкції стосовно цензури, які вимагали обмеження контенту, що є «прозахідним» та «несприятливим для Росії» [9]. Того ж дня у статті на сайті Global Times населення українських Донецької та Луганської областей були названі «двома націями» [10]. Пізніше статтю було відкликано, оскільки ЗМІ КНР почали спільно називати ці дві територіальні одиниці «регіонами» [10].

Також китайські ЗМІ характеризуються вибірковістю висвітлення подій. У виданнях Deutsche Welle та CNN поставили під сумнів уникання таких слів, як «вторгнення» та «атака» [11]. Водночас The Wall Street Journal вважає, що китайські державні ЗМІ виявляли стриманість у висвітленні конфлікту, що свідчить про обережну позицію китайського уряду [12]. Radio France Internationale вказує на те, що хоча Китай і не засудив російське вторгнення, але і не заохочував своїх громадян як підтримувати українців, так і відкрито не підтримувати Росію, утримуючи цілковитий нейтралітет [13].

Інший показовий приклад виходить з прояву культурної дипломатії. 4 березня 2022 року Центральне телебачення Китаю (CCTV) почало пряму трансляцію церемонії відкриття зимових Паралімпійських ігор-2022, які проходили в Пекіні. Під час трансляції голова Міжнародного паралімпійського комітету Ендрю Парсонс у промові англійською мовою згадав про конфлікт, різко засудивши вторгнення РФ та закликавши до миру. CCTV заглушила цей фрагмент промови та не опублікувала повний її переклад [13]. Також було видалено кадр, на якому 20 українських спортсменів аплодують і закликають до миру. Міжнародний паралімпійський комітет розцінив, що у цьому випадку мала місце цензура, і вимагав пояснень від ССТ [14]. Відповідь так і не надійшла [15]. Хоча цей випадок є наслідком політики нейтралітету, однак прояви цензури щодо проукраїнської позиції сприймаються не на користь китайсько-українських відносин.

Особливо унікальним проявом позиції КНР стало висвітлення новин про масові воєнні злочини РФ в Бучі, у яких китайські державні ЗМІ почали проявляти прихильність до російської позиції [16]. 5 квітня CCTV передав заяву міністра закордонних справ Росії Сергія Лаврова про те, що різанина в Бучі є фейковою новиною, поширеною Україною та Заходом для наклепу на Росію. Китайські ЗМІ вибірково повідомили про огляд місця злочину президентом України Володимиром Зеленським, але не повідомили про жакливість місця події та розповіді місцевих жителів. Global Times стверджує, що різанина в Бучі була «рекламним ходом», до якого були залучені США. Станом на 6 квітня державні китайські ЗМІ, як-от Xinhua News і People's Daily, не повідомляли деталей про наслідки подій в Бучі [16].

З останніх заяв уряду КНР спостерігаємо таку ситуацію: 21 вересня 2022 року речник міністерства закордонних справ Китаю Ван Веньбінь заявив, що Китай закликає «зацікавлені сторони досягти припинення вогню та війни шляхом діалогу та переговорів, а також знайти спосіб врахувати законні інтереси безпеки всіх сторін», як повідомляє Wall Street Journal. Хоча офіційне повідомлення з пресконференції МЗС виключає термін «припинення вогню», речник МЗС Мао Нін також використав цю фразу під час пресконференції 13 вересня [17]. А 22 вересня в Раді Безпеки ООН міністр закордонних справ КНР Ван Ї окреслив чотири пріоритети Китаю у врегулюванні конфлікту: забезпечення підтримки переговорів; спонукання до

деескалації конфлікту, зокрема навколо ядерних об'єктів; пом'якшення гуманітарної кризи; подолання «побічних ефектів» війни, як-от глобальна продовольча криза. Ван стверджує, що Китай прагне захистити «суверенітет і територіальну цілісність усіх країн», але в заявах не міститься визнання того, що Росія веде війну проти України та порушує її цілісність, окупувавши Крим і частини південно-східної материкової України [17]. Обидві заяви зрівнюють Україну та Росію у своїх правах та обов'язках щодо розв'язання конфлікту, нівелюючи наявність агресора та вкотре підкреслюючи намагання КНР втримати абсолютний нейтралітет.

Отже, ще з початку російсько-українського конфлікту 2014 року КНР намагається балансувати між сторонами, вдаючи нейтральну позицію. Ці спроби доволі чітко відображають пріоритети для зовнішньої політики КНР, однак не реальну позицію Китаю. Попри номінальний нейтралітет та наявність логіки у користі для Китаю розвивати партнерство з Україною, вигода економічної співпраці КНР з РФ не піддається сумніву, а тому й деякі свідомі чи необережні кроки виявляють китайську позицію. Водночас позиція Китаю радше економічно обґрунтована, аніж політична, адже до повномасштабної війни уряд КНР вдавався до політичних заяв на підтримку України. Тоді як ескалація конфлікту до війни від лютого 2022 року, зумовлюючи більший розрив між сторонами конфлікту, унеможливила для Китаю залишати за собою нейтралітет, зберігаючи відкриті коментарі на підтримку однієї зі сторін, а тому підвела КНР до утримання від конкретних заяв. Хоча з метою підтримки тісної економічної співпраці з РФ в китайському медіа просторі зустрічаються російські наративи.

Abstract. This study describes the manifestations of the position of the People's Republic of China regarding Ukraine and the Russian Federation as parties to the conflict during the Russian aggression against Ukraine in 2014-2022 and the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine from February 24, 2022. The foundations of China's foreign policy interests both in relation to Russia and Ukraine are revealed. Attention is paid to official statements and publications in the state media of the PRC, which reveal the vector of China's foreign policy in the context of the Russian-Ukrainian war. The grounds for maintaining neutrality by China regarding the Ukrainian issue have been determined.

Keywords: China, politics, Russia-Ukraine war, neutrality.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Tiezzi S. China's Agricultural Deals with Ukraine in Jeopardy. *The Diplomat*. URL: <https://thediplomat.com/2014/02/chinas-agricultural-deals-with-ukraine-in-jeopardy/> (date of access: 15.10.2022).
2. Tiezzi S. China Backs Russia on Ukraine. *The Diplomat*. URL: <https://thediplomat.com/2014/03/china-backs-russia-on-ukraine/> (date of access: 15.10.2022).
3. Ukraine withdraws from 5 military accords with Russia. *Europe / China Daily. Global Edition*. URL: http://europe.chinadaily.com.cn/world/2015-05/21/content_20787293.htm (date of access: 15.10.2022).
4. Daly J. Ukraine Conflict Benefits China. *Jamestown*. URL: <https://jamestown.org/program/ukraine-conflict-benefits-china/> (date of access: 15.10.2022).
5. Baggiani G. China-Ukraine Relations After Crimea. *Jamestown*. URL: <https://jamestown.org/program/china-ukraine-relations-after-crimea/> (date of access: 15.10.2022).
6. Китай «знает цену сепаратизму» и поможет Украине, – посол. *Цензор.НЕТ*. URL: https://censor.net/ru/news/303164/kitayi_znaet_tsenu_separatizmu_i_pomojet_ukraine_posol (дата звернення: 15.10.2022).
7. China's Xi says willing to help resolve Ukraine crisis. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-china-idUSKBN1520AN> (date of access: 15.10.2022).
8. McCarthy S. China's promotion of Russian disinformation indicates where its loyalties lie. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2022/03/10/china/china-russia-disinformation-campaign-ukraine-intl-dst-hnk/index.html> (date of access: 15.10.2022).
9. Samson C. Chinese news outlet accidentally posts censorship instructions on Russia-Ukraine coverage. *NextShark*. URL: <https://nextshark.com/chinese-news-russia-ukraine/> (date of access: 15.10.2022).
10. Ukraine Crisis. The CCP's official media once recognized the independence of the pro-Russian region of eastern Ukraine (in Chinese). *Radio Free Asia*. URL: <https://www.rfa.org/cantonese/news/indie-02242022054900.html> (date of access: 15.10.2022).
11. German media: Putin hailed as a hero in China (in Chinese). *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/zh/德语媒体在中国被捧为英雄的普京/a-60948366> (date of access: 15.10.2022).
12. Hua S. Chinese social media flooded with mockery of the West and warnings of Taiwan as Russia invades Ukraine (in Chinese). *The Wall Street Journal*. URL: <https://cn.wsj.com/articles/俄罗斯入侵乌克兰之际-中国社交媒体充斥着对西方的嘲讽和对台湾的警告-11646037983> (date of access: 15.10.2022).

13. International Paralympic Committee protests against Chinese TV censorship of agency chairman's opening anti-war speech (in Chinese). *RFI*. URL: <https://www.rfi.fr/cn/中国/20220305-国际残奥委会对中国电视审查机构主席开幕式反战讲话提出抗议> (date of access: 15.10.2022).

14. Paralympic Committee asks Beijing why anti-war speech censored. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20220305-paralympic-committee-asks-beijing-why-anti-war-speech-censored> (date of access: 15.10.2022).

15. War in Ukraine: the international committee accuses Beijing of censorship. *World Today News*. URL: <https://www.world-today-news.com/war-in-ukraine-the-international-committee-accuses-beijing-of-censorship/> (date of access: 15.10.2022).

16. Mozur P., Myers S. L., Liu J. China's Echoes of Russia's Alternate Reality Intensify Around the World. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/11/technology/china-russia-propaganda.html> (date of access: 15.10.2022).

17. China's Position on Russia's Invasion of Ukraine. *Homepage / U.S.-CHINA / ECONOMIC and SECURITY REVIEW COMMISSION*. URL: <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine> (date of access: 15.10.2022).

УДК 35.14/.66:75.044](438)»18/19»

АНАЛІЗ ВІДОБРАЖЕННЯ ЗБРОЇ У ПОЛЬСЬКОМУ БАТАЛЬНОМУ ЖИВОПИСІ XIX–XX СТОЛІТТЯ

Д. В. Ахновський, О. С. Мармілова

Анотація. Стаття присвячена аналізу відображення зброї в польському батальному малярстві XIX–XX ст., пошуку неточностей і помилок, свідомих і несвідомих історичних спотворень. Методи дослідження – описово-розповідний, аналітико-синтетичний, індуктивно-дедуктивний, проблемно-хронологічний, узагальнення, контент-аналізу, історико-типологічний. У статті доводиться, що польські майстри батального живопису здебільшого мали достатньо навичок та історичної інформації для реалістичного зображення зброї, техніки, інших військових аспектів у своїх роботах, але історична достовірність не була пріоритетом для польських митців, оскільки їхнім головним завданням була передача емоцій, а історична достовірність дотримувалася лише тоді, коли вона відповідала художнім цілям.

Ключові слова: мистецтво, батальний живопис, зброя.

Вступ. Художники-баталісти відрізнялися якісною художньою технікою та великим хистом, через що були відомі у всьому світі, а дослідженню їхньої творчості присвячено багато наукових праць як істориків, так і представників суміжних дисциплін. Творчість Яна Матейка аналізували у своїх наукових працях О. В. Бітаєва, М. І. Мурашко, Г. Возняк-Ковалик та інші. Дослідженню битви під Грюнвальдом присвячено наукові праці М. Горжковського, Я. Длугоша, Г. Караєва, О. Руденка, зокрема питання реконструкції озброєння учасників Грюнвальдської битви знайшло відображення у працях М. М. Відейка. Заслужують на увагу праці зі зброєзнавства М. Барятинського, С. Беляєвої, Ю. Бохана, М. Горелика, Я. Длугоша, С. Жаркоя, К. Жукова, С. Кичинського, Л. Кривизюка, А. Кубишева, В. Микитишина, А. Надольського, П. Саса, П. Сергєєва, С. Терського, О. Юрчука, Н. Яковенка. Історії польського мистецтва присвячено праці О. Гарбузової, Г. Коваленка, І. Коссовської, Р. Мутера, І. Нікольської, О. Станичнова, О. Храпачова. Водночас аналіз історіографії виявив, що в наукових працях більшості дослідників досить мало уваги приділяється аналізу причин появи історичних неточностей на батальних картинах художників, що свідчить про актуальність і важливість дослідження. Метою дослідження є аналіз відображення озброєння у польському батальному живописі XIX–XX століття, пошук історичних неточностей та помилок, свідомих і несвідомих історичних викривлень, їхніх причин і наслідків, а також аналіз настроїв, що панували у середовищі польської інтелігенції у XIX–XX сторіччях, через художні твори.

Основний розділ. Головними методологічними підходами в межах дослідження стали міждисциплінарність, системність, компаративізм. «Нова історична наука», піонером якої є «школа Анналів», наразі є дуже популярною та актуальною. Головним напрямом дослідження цього методологічного підходу стала «людина у суспільстві», тобто діяльність як окремих особистостей, так і суспільства загалом. Особлива увага надається масовим уявленням людей